

بانکداری الکترونیکی در ترکیه

ترجمه و گردآوری: ندا طاهری (دانشجوی کارشناسی ارشد رشته بانکداری)

مقدمه

یکی از شاخص‌هایی که بر توسعه یافتگی سیستم مالی جوامع دلالت دارد، میزان پیشرفتگی سیستم بانکی کشورها است. امروزه همگام با توسعه روزافزون تکنولوژی اطلاعات و فناوری‌ها، سیستم بانکداری نیز دستخوش تحولات شگرفی شده است. یکی از محصولات نیز محصولاتی که نتیجه دگرگونی‌های فوق در دهه‌های اخیر بوده و سبب شده است تا تعاملات و مبادلات بین‌المللی شکل دیگری به خود بگیرند، خدمت نوین بانکداری الکترونیکی است. اگر چه در کشورمان ایران در طی سال‌های اخیر تحولات قابل توجهی در حوزه بانکداری الکترونیکی و فرهنگ‌سازی در این زمینه صورت پذیرفته است، لیکن این تحولات نه تنها در قیاس با بسیاری از کشورهای پیشرفته ناچیز است، بلکه ضریب نفوذ بانکداری الکترونیکی در کشورمان حتی در مقایسه با برخی از کشورهای همسایه نیز کمتر می‌باشد. با توجه به تجارب موفق بسیاری از کشورها در این زمینه و مزایایی که انواع خدمات بانکداری الکترونیکی از جمله بهبود شرایط بازار، افزایش رقابت‌ها، کاهش هزینه‌های مرتبط با مبادلات بانکی و ... برای کشورها داشته است، لزوم تحقیق و فرهنگ‌سازی در این زمینه بیش از پیش احساس می‌شود.

وضعیت بانکداری ترکیه

حضور سیستم بانکداری در کشور ترکیه، به قرن نوزدهم میلادی برمی‌گردد. در دوره پادشاهی عثمانی، عملیات خزانهداری، معاملات اعتباری و تجارت طلا و پول‌های خارجی توسط مؤسسات خاصی انجام می‌شد. در سال ۱۸۴۷ میلادی، دولت عثمانی اجازه تأسیس "بانک درساد" (Bank of Dersaad) را صادر نمود تا از این طریق، پرداخت‌های خارجی پادشاهی عثمانی، انجام پذیرد. این اولین بانک رسمی در ترکیه بود.

نگاهی به گزارش‌های عملکردی، نشان می‌دهد که سود خالص سیستم بانکداری این کشور در پایان سال ۲۰۰۸ کاهش یافت، لیکن در سه ماهه نخست سال ۲۰۰۹ در مقایسه با دوره مشابه سال قبل، به میزان ۳۲/۴ درصد افزایش یافت و به ارزش پنج میلیارد لیر رسید. شایان ذکر است که در سه ماهه اول سال ۲۰۰۹، افزایش در سطح سودآوری بخش بانکی این کشور، اساساً از افزایش درآمدهای عملیاتی ناشی شده است.

جدول شماره یک

سود خالص و مؤلفه‌های آن (میلیون لیر)

تغییرات (%)	2009/3	2008/3	شرح
۳۰/۴	۱۴۱۹۸	۱۰۸۸۶	درآمد عملیاتی (A)
۳۰/۲	۹۵۰۳	۷۲۹۷	درآمد خالص بهره‌ای
۳۰/۸	۴۶۹۵	۳۵۸۹	درآمد غیر بهره‌ای
۲۵/۹	۸۴۳۹	۶۷۰۴	هزینه غیر بهره‌ای (B)
۶۲/۵	۲۵۶۲	۲۱۷۹	ذخایر برای اعتبارات و سایر
۷/۸	۴۸۷۷	۴۵۲۵	سایر هزینه‌های عملیاتی
۳۷/۷	۵۷۵۹	۴۱۸۲	سود خالص عملیاتی (A-B)=(C)
-۲۵/۷	۲۸۸	۵۲۲	سایر درآمدها (D)
۲۲/۶	۱۱۵۱	۹۳۱	ذخایر مالیاتی (E)
۳۲/۴	۴۹۹۶	۳۷۷۳	سود خالص (C+D-F)

Source: BRSA, CBRT

(1) Non-interest Income = Net fees and Commissions Income (Including Banking Services Income) + Dividend Income + Net Trading Income (Loss) + Other Operating Income

ترکیبات درآمدی و هزینه‌های بانک‌های ترکیه در ماه مارس سال‌های ۲۰۰۸ و ۲۰۰۹ میلادی در جدول شماره یک ارائه شده است.

تعداد بانک‌ها، شعب و وضعیت پرسنل

به طور کلی، بانک‌های موجود در ترکیه به دو گروه بانک‌های سپرده‌ای و غیرسپرده‌ای (سرمایه‌ای و توسعه‌ای) تقسیم‌بندی می‌شوند. این دو گروه بانک نیز هر کدام به چهار زیرگروه ایالتی، خصوصی، خارجی و تحت پوشش صندوق بیمه قابل تقسیم هستند. در سال ۲۰۰۹، تعداد بانک‌های موجود در سیستم بانکی ترکیه، ۴۵ بانک بوده که از این تعداد ۳۲ بانک، بانک‌های سپرده‌ای و ۱۳ بانک در گروه توسعه‌ای و سرمایه‌گذاری قرار دارند. ترکیب و تعداد بانک‌های ترکیه، صرفنظر از سپرده‌ای یا غیرسپرده‌ای به شرح زیر است:

۰ بانک‌های تجاری تحت پوشش صندوق بیمه که در ترکیه فقط یک نوع از این بانک‌ها وجود دارد.

۰ بانک‌های تجاری که مالکیت خصوصی دارند، شامل ۱۷ بانک با ۴۲۹۰ شعبه.

۰ بانک‌های تجاری که مالکیت خارجی دارند، شامل ۲۱ بانک با ۲۰۳۲ شعبه.

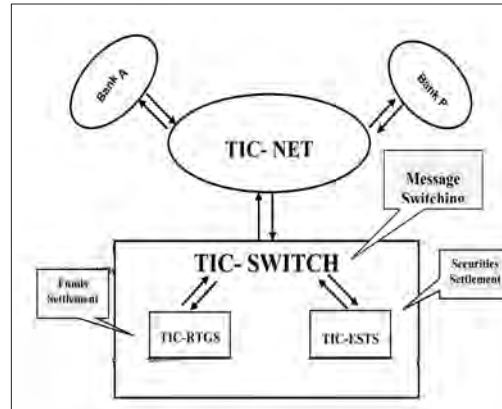
اگر چه ممکن است ماهیت خدمات ارائه شده در حوزه بانکداری الکترونیکی در ایران و ترکیه تفاوت چندانی نداشته باشند، لیکن این خدمات - چه به لحاظ کمیت و چه به لحاظ کیفیت - تفاوت قابل توجهی دارند.

O بانک‌های تجاری که ایالتی هستند، شامل شش بانک با ۲۴۴۹ شعبه.

وضعیت بانکداری الکترونیکی

صنعت بانکداری در ترکیه، از تکنولوژی اطلاعاتی نسبتاً بالایی بهره‌مند است. برخی از خدماتی که در حال حاضر، با توجه به پیشرفت در این حوزه، به مشتریان ارائه می‌شود، مشتمل بر خدمات گوناگون دستگاه‌های ATM، POS، تلفن‌بانک و بانکداری اینترنتی می‌باشد. اگر چه ممکن است ماهیت خدمات ارائه شده در حوزه بانکداری الکترونیکی ترکیه، تفاوت چندانی با خدمات ارائه شده در بانک‌های ایران نداشته باشد، لیکن این خدمات - چه به لحاظ کمیت و چه به لحاظ کیفیت - تفاوت قابل توجهی با خدمات ارائه شده در بانک‌های ایران دارند. به دلیل نقش مهم بانکداری الکترونیکی، در مقبولیت بانک‌ها و به منظور بهبود کیفیت خدمات بانکی، در این کشور بانکداری الکترونیکی به سرعت در حال رشد است، البته باید توجه داشت که بانکداری الکترونیکی، نه تنها در کیفیت خدمات قابل ارائه به مشتریان سبب تحولات بسیاری شده است، بلکه ساختار عملیات و مراودات بین بانکی را نیز متحول نموده است.

سیستم فوق، سیستم ESTS که به شکلی همگام با سیستم RTGS عمل می‌کند، فرصت انتقال و تسویه اوراق بهادار دولت ترکیه را در بین سیستم بانکی با توجه به اصل تحویل در برابر پرداخت (DvP)^(۳)، فراهم می‌سازد. لازم به ذکر است که مالکیت و عاملیت هر دو سیستم فوق، متعلق به بانک مرکزی جمهوری ترکیه است. شکل شماره یک چگونگی عملکرد

سیستم‌های RTGS و ESTS را نشان می‌دهد. شکل شماره یک

نگاهی به سیستم‌های RTGS و ESTS

بر اساس اطلاعات مندرج در گزارش ثبات مالی سال ۲۰۰۹، مبادلات پولی صورت گرفته از طریق سیستم RTGS در سال ۲۰۰۸ در قیاس با دوره مشابه در سال قبل، به میزان ۲۱/۵ درصد افزایش یافت و به ۲۱۹۱۹ میلیارد لیره رسید. همچنین تعداد معاملات انجام شده از طریق این سیستم در سال ۲۰۰۸ با رشد ۱۲/۵ درصدی در قیاس با دوره مشابه در سال قبل، به ۱۱۹ میلیون فقره رسید.

با توجه به آن که محدودیتی در حداقل و حداکثر ارزش پولی مبادلات صورت گرفته از طریق سیستم تسویه ناخالص آنی وجود ندارد، تعداد معاملات صورت گرفته از طریق این سیستم در کشور ترکیه، در قیاس با بسیاری از کشورهای اروپایی، بسیار بیشتر بوده است.

سیستم‌های پرداخت از طریق کارت

مرکز کارت بین بانکی ترکیه با ۲۸ عضو در سال ۱۹۹۰ تأسیس شده و در بین آنها نام ۱۳ بانک به منظور ارائه راه‌حلی برای مشکلات متداول و ارتقای قوانین و استانداردهای کارت‌های اعتباری و بدهی ترکیه دیده می‌شود.

بررسی تعداد کل کارت‌های اعتباری و بدهی در کشور ترکیه، نمایانگر روندی رو به رشد می‌باشد. تعداد کارت‌های اعتباری در پایان سال ۲۰۰۷، معادل ۳۷/۳ میلیون فقره بوده است که با رشد ۱۶/۴ درصدی، به ۴۳/۴ میلیون فقره تا پایان سال ۲۰۰۸ رسید. در دوره مشابه، تعداد کارت‌های بدهی با رشد ۹/۲ درصدی، به ۶۰/۶ میلیون فقره رسید. با توجه به گسترش تعداد کارت‌های اعتباری و بدهی، در دوره مورد بررسی، تعداد دستگاه‌های پایانه فروش و ماشین‌های خودپرداز

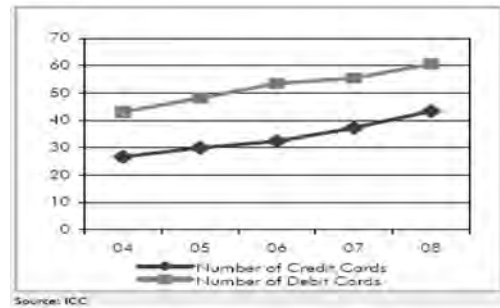
وضعیت سیستم تسویه ناخالص آنی پایاپای بین بانکی^(۱) و سیستم تسویه و انتقال الکترونیکی اوراق بهادار^(۲)

امروزه وجود سیستم‌های پرداخت مطمئن و کارا منطبق با استانداردهای بین‌المللی و عملکرد سالم و ایمن سیستم‌های مالی، به یک ضرورت بدل شده است. استفاده از سیستم پایاپای چک، اتاق پایاپای بین بانکی، TIC-ESTS، TIC-RTGS و ... نمودهایی از نفوذ فناوری اطلاعات و تکنولوژی در عملیات بین بانکی در کشور ترکیه هستند. در نتیجه رشد بخش مالی، توسعه تکنولوژی به همراه افزایش در تعداد و ارزش پرداختی‌های بین بانکی و نقش سیستم‌های پرداخت در کاربست‌پذیری سیاست‌های پولی و ثبات مالی، بانک مرکزی جمهوری ترکیه (CBRT)^(۳) در اواسط دهه ۱۹۸۰ میلادی تلاش خود را به منظور سرمایه‌گذاری در ساخت یک سیستم پرداخت که کانال‌های ایمن و کارا برای اعمال سیاست‌های پولی مرتبط با پرداخت‌ها، علی‌الخصوص پرداخت‌های بین بانکی، میسر سازد، آغاز نمود. این پروژه ملی در اکتبر سال ۱۹۸۹ آغاز شد و در سال ۱۹۹۲ تحت عنوان TIC-RTGS عملیاتی شد. پس از آن، به دلیل امکان انجام پرداخت‌های خرد از طریق این سیستم، میزان مراودات صورت گرفته از این روش - چه به لحاظ حجمی و چه به لحاظ ارزشی - افزایش یافت، هر چند که در ابتدا، فلسفه شکل‌گیری این سیستم، تنها انجام مراودات بین بانکی بود.

در حال حاضر، شرکای عضو این سیستم، میزان مراودات خرد صورت گرفته از طریق RTGS را تا سطح مراودات از طریق تلفن، دستگاه‌های ATM و خدمات پرداخت اینترنتی ارتقا داده‌اند و مشتریان می‌توانند به صورت آنی و با حداقل هزینه، کلیه عملیات خود را از این طریق انجام دهند. در کنار

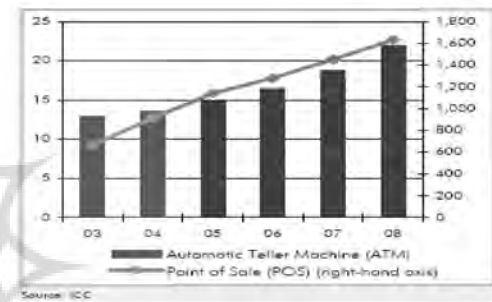
بررسی تعداد کل کارت‌های اعتباری و بدهی در کشور ترکیه، نمایانگر روندی رو به رشد می‌باشد و با توجه به گسترش تعداد کارت‌های مزبور، تعداد دستگاه‌های پایانه فروش و ماشین‌های خودپرداز نیز افزایش یافته است.

نمودار شماره یک
تعداد کارت‌های اعتباری و بدهی (میلیون)

نیز افزایش یافت. در سال ۲۰۰۸ تعداد دستگاه‌های POS با رشد ۱۲/۳ درصدی، به ۱/۶ میلیون و تعداد

نمودار شماره دو
تعداد دستگاه‌های ATM و POS (هزار)

دستگاه‌های ATM با رشد ۱۶/۹ درصدی، به ۲۲ هزار رسید (نمودارهای شماره یک و دو). همچنین حجم معاملات کارت‌های اعتباری در همین دوره، با ۱۷/۶ درصد افزایش، به ۱۶۹۸ میلیون تراکنش رسیده، در حالی ارزش معاملات این کارت‌ها با ۳۰/۸ درصد افزایش، به ۱۸۴۹۹۳ میلیون لیره در همین دوره رسیده است. شایان ذکر است که سهم کارت‌های اعتباری از معاملات خرید در سال ۲۰۰۸ از بعد تعدادی، ۹۴/۶ درصد و از نظر ارزش، ۸۹/۷ درصد کل معاملات بوده است.

وضعیت سرمایه‌گذاری از طریق بانکداری الکترونیکی

تعداد کل مبادلات سرمایه‌گذاری صورت گرفته با استفاده از خدمات بانکداری اینترنتی در سه ماهه دوم سال ۲۰۰۹، تعداد ۱۱/۱ میلیون تراکنش با ارزشی معادل ۶۸/۱ میلیارد لیره بوده

زیر نویس ها

است. همانطور که در جدول شماره دو مشاهده می‌شود، از حیث ارزش پولی، صندوق‌های سرمایه‌گذاری با میزان ۲۰/۹ میلیارد لیره در رتبه اول قرار گرفته‌اند و مبادلات مربوط به ارز، سهام و حساب‌های سپرده مدت‌دار هم در رده‌های بعدی قرار دارند. همچنین شایان ذکر است که در همین دوره، از نظر میانگین حجم مبادلات، معاملات توافقی باز خرید با ۳۴/۳ هزار لیره در رده اول و پس از آن، مبادلات سپرده‌های مدت‌دار با ارزشی معادل ۱۴/۲ هزار لیره در ردیف دوم قرار دارد.

جدول شماره دو

مبادلات سرمایه‌گذاری در ماه‌های منتخب سال ۲۰۰۹

شرح	مارس سال ۲۰۰۹		ژوئن سال ۲۰۰۹		تغییرات خالص	
	تعداد	حجم معاملات (میلیون لیره)	تعداد	حجم معاملات (میلیون لیره)	تعداد	حجم معاملات (میلیون لیره)
صندوق‌های سرمایه‌گذاری	۳۹۵۹	۱۸۹۴۹	۴۳۳۳	۲۰۹۱۲	۳۷۴	۱۹۶۳
معاملات ارزی	۲۰۵۶	۲۲۵۰۲	۲۲۵۳	۱۹۴۲۷	۱۹۷	-۳۰۷۵
حساب‌های بلند مدت	۴۵۲	۷۳۲۸	۴۵۸	۶۵۰۴	۶	-۸۲۳
معاملات سهام	۱۹۸۵	۵۶۱۲	۳۶۹۰	۱۳۸۱۷	۱۷۰۵	۸۲۰۶
معاملات توافقی باز خرید	۱۹۲	۶۰۸۶	۱۵۶	۵۳۴۸	-۳۶	-۳۲۸
اوراق قرضه	۱۹۳	۲۲۰۷	۱۶۹	۱۸۳۶	-۲۳	-۳۷۱
معاملات طلا	۵۱	۱۷۱	۸۶	۲۷۶	۳۵	۱۰۵
کل	۸۸۸۱	۶۲۸۵۵	۱۱۱۴۵	۶۸۱۲۰	۲۲۵۸	۵۶۴۷

Source: The Banks Association of Turkey.

سخن آخر

از آنجایی که کشور ترکیه به عنوان یکی از کشورهای موفق منطقه خاورمیانه، از ابعاد گوناگونی دارای تشابهاتی با کشور ما ایران است، لذا می‌توان از تجارب مثبت اصلاحات و تغییرات صورت گرفته در سیستم اقتصادی این کشور، برای بسط‌سازی‌های لازم در حوزه‌های مختلف در کشورمان بهره جست. آنچه مسلم است، پیوستن کشور ترکیه به اتحادیه اروپا، تأثیرات بسیار زیادی در ابعاد مختلف سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و ... این کشور خواهد داشت. هر چند که این تأثیرات می‌تواند شامل بحران‌های موجود در کشورهای اروپایی نیز باشد، لیکن در هر صورت، مراودات و تبادلات بین ترکیه و اتحادیه اروپا، در نهایت رشد و توسعه بیش از پیش این کشور را به دنبال خواهد داشت که در آینده‌ای نه چندان دور شاهد آن خواهیم بود.

مراودات و تبادلات بین ترکیه و اتحادیه اروپا، در نهایت، رشد و توسعه بیش از پیش این کشور را به دنبال خواهد داشت.

- 1) Turkish Interbank Clearing-Real Time Gross Settlement System.
- 2) Turkish Interbank Clearing-Electronic Security Transfer and Settlement System.
- 3) Central Bank of Republic of Turkey.
- 4) Delivery Versus Payment.